

TOLNAI JÁNOS ÉS LINCZEGH JÁNOS SZÜCSMESTEREK, KOLOZSVÁRI VÁROSBÍRÁK

Bocskai István fejedelem Illésházy Istvánhoz, a későbbi nádorhoz 1606. február 6-án Kassáról keltezett levelében kiváló életfelfogását örökítette meg. Szerinte ugyanis „az halál csak egy halál és erre a nélkül is reá kell mennünk. Inkább akarjuk pedig ez életünket oly helyen és oly okokért el fogyatnunk, az kivel hűti, nemzete és hazája szerető embernek örök emléközetti megmaradhat, hogysen csak ingyen a nélkül is kimenni ez világból.”¹

Alábbiakban egy gazdag, tekintélyes és nagyműveltségű kolozsvári polgárcsalád két tagjának emlékét elevenítjük föl. Újabban többen is írtak az Ádám—Ózdi (Borsos)—Tolnai—Linczegh-család kimagasló szerepéről Kolozsvár kereskedelme, anyagi és szellemi kultúrája fejlesztésében.^{1/a} Látni fogjuk, hogy ehhez járult aztán a maguk kisebb közössége szabadságának sőt létének olyan hősie védelme, ami valóban „haláltmegvető” bátorságot kívánt nehéz helyzetekben: a Bocskaiéhoz hasonló elveket és tetteket.

A kolozsvári házsongárdi temetőben a baloldali főút és az első keresztút alkotta északnyugati szögben 1929 szeptember havában történt új sír ásása alkalmával került napvilágra az alább ismertető hatalmas síremlék. A kő mintegy 40 centiméter mélyen feküdt a föld színe alatt,² kiemelésekor a munkások, szerencsére, nem zúzták darabokra, mint ahogyan ezt általában véve tenni szokták. Végleges megmentése Kelemen Lajos főigazgatónak köszönhető, aki a hányódó követ innen leszállította, és az unitárius templom kelet felőli eresze alatt helyeztette el.

A kő anyaga: mészkő; alakja: ormós koporsó; állapota: mindkét lapján csak kevésbé sérült, északi lapja pedig — a hosszú ideig a szabadban álló köveken megtelepedő s nedvességet gyűjtő zuzmók miatt — meglehetősen kopott. Kidolgozása: egyszerű, de gondos, szép és komoly alkotás.³

A kő északi lapja alsó felének szintje mélyebbre van csiszolva, mint a felső része. Ez a körülmény azt a gondolatot kelti, hogy itt eredetileg a

¹ Szilágyi Sándor: Bocskay István és Illésházy István levelezése. (TT 1878: 72.)

^{1/a} Ld. pl. a Régi Magyar Költők Tára XVII/1. kötetében az Ádám Jánosról írtakat (531—532.), s az ott felsorolt irodalmat.

² I. osztály B. tábla, 329. és 302. számú sírok között.

³ A sírkő méretei: hossza 224, szélessége 94, teljes magassága 53, alapjának magassága 24, szöveglapjának magassága 60 centiméter.

felső rész szövegének folytatása volt, azt azonban az 1642. évbeli újabb temetkezés miatt lefaragták, s azután úgy vésték reá az új szöveget.

A kő déli lapjának leírása:

Olajfalevelekből font koszorúban sokszorosan tagolt csücskös talpú pajzs, ebben ötsoros pikkelyekből képezett bundabőr, mint a szücsök céhjelvénye; ennek két oldalán T — I betűpár van bevésve. Mögötte:

HVC QVAMVIS PROPERES OCVLOS CONVERTE VIATOR
 MARMOR ET HOC CVIVS CONTEGIT OSSA VIDE •
 HIC SITVS EST IANVS TRANQVILLA PACE REPOSTVS •
 TOLNAI PATRIAE GLORIA MAGNA SVAE •
 VIR FORTIS VIR ITEMQVE GRAVIS FIDEIQ PROBATAE •
 SPLENDOR ET ISTIVS CIVIBVS VRBIS ERAT •
 FLORVIT HAC CELEBRI IVDEX PRIMARIVS VRBE •
 CLAVDIACIQ FVIT FIRMA COLVMNA SOLI •
 SEXAGINTA ANNOS VITAE COMPLEVERAT EHEV •
 TRAXERVNT AVIDA FATA SVPERBA MANV •
 MILLE ET SEXCENTOS ANNOS TRIGINTAQ SEPTEM •
 PHOEBVS FLAMMIVOMIS QVANDO ROTASSET EQVIS •
 MOLLITER OSSA VIRI HAC SVBTER TELLVRE QVIESCANT •
 CONDITA NEV CINER SIT GRAVIS VRNA SVO •

Északi lapján pedig nem lévén vers, sorai amannál jóval hosszabbak, ezért folytatólagosan kell közölnöm:

PRVDENS CIRCVMPECTVS (!) IOANNES THOLNAY HIC
 QVIESCIT • QVI IN HAC INALTA REPVBICA HONESTIS-
 SIMIS QVIBVSQ3 OFFICYS PERFVNCTVS EST NAM CENTVM
 VIR ANNOS VIGINTI NOVEM SENATOR VERO ANNOS
 VIGINTI FVIT OFFICVM IVDICIS REGI TRES ANNOS
 PRIMARY VERO DVOS MAGNA CVM LAVDE CESSIT VIXIT
 CVM CONIVGE SVA PVDICISSIMA DOMINA BARBARA
 HERCZEGH ANNOS TRIGINTA ET VNVM OCCVBVIT XXVI
 DIE MAY ANNO DNI J637

Alatta a mélyebbre csiszolt szinten:

EHEV DIRA LVES DVLCEM COMITATA PARENTEM
 HVNC QVOQZ MOX SVBYT BARBARA GNATA SCROBEM
 QVAE BIS SEX ANNIS LINCZIG SOCIATA IOANNI
 TRADVXIT VITAE TEMPORA GRATA SVAE
 AT DVM SEX VITAE COMPLESSET LVSTR(A) (M)ARITO
 PRAEBVIT AETERNVM FLEBILE TEM(PVS) . . .

A felirat latin distichonjai nagy dicsérettel szólnak az itt nyugovó Tolnai Jánosról, mondván őt hazája nagy büszkeségének (patriae gloria magna suae), aki a százférfiúságot 29, a városi szenátorságot 20 évig viselte; három ízben volt királybíró, két ízben pedig főbíró. Ezenkívül tudjuk róla, hogy az 1629. április 8-ra Fehérvárra összehívott országgyűlésen — Eppel

Mihály városi tanácsossal együtt — Kolozsvár város követe volt.⁴ A fenti sírfeliratból olvassuk azt is, hogy 31 esztendeig élt házasságban tiszteletre-méltó feleségével, Herczegh Borbálával, hihetőleg az 1603. évben említett Herczeg István szöcsmester⁵ leányával. Életét 60 éves korában 1637. május 26-án fejezte be.

Tolnaira vonatkozólag nagyon jellemző sorokat őrizett meg számunkra Segesvári Bálint krónikája: „1637. 26 maji circa horam pomeridianam 2-dam holt meg az magyar nation való Tolnai János bíróság viselt ember: szép öreg personalis ember, az ki oly szegény legény volt, mikor Kolosvárra jött egy rosz szúrben, hogy az szöcsök mivet sem akartak neki adni, mivel-hogy szöcs legény volt; úgy viselte osztán itt Kolosváratt magát, hogy kolosvári bíróságviselt ember lött. Szép öreg szál ember! lött temetése szép solemnitással die 28 maji.”⁶

A temetésről valamivel bővebb részletet az unitárius iskola diákfőnökeinek számadáskönyve őrizett meg, beszámolva arról, hogy „1637. máj. 28. Tolnai János kolozsvári birót temetik. Claris. Dálnoki Mihály tanár tartott magyar szónoklatot, Kilyéni György (szentpéterkülvárosi rektor) szintén kötött szónoklatot.”⁷ Az unitárius egyházfiak ezenkívül még azt az adatot is feljegyezték, hogy „1637. Die 28 May Pulsatum est pruden(ti) et Circumsp(ecto) Viro D(omi)no Johan(ni) Tolnai Maio(ri) 6 Vicib[us]. Nihil Solutum.”⁸

Jegyezzük még meg, hogy Tolnai sírversének szerzőségét ugyanannak a Dálnoki Nagy Mihálynak merem tulajdonítani, aki az itt nyugovó derék férfiú felett a temetési beszédet tartotta, s aki valószínűleg ifjú Hertel Péter, valamint Balási Kécszináló Jakabné meghatóan szép sírversét is szerezhette.⁹

A Tolnaira vonatkozó emlékek közül egyik legbecsesebb bizonyágunk az a tulajdonsága, hogy — mint egyházának hűséges fia — annak az unitáriusokra egyre súlyosabban nehezedő időben is szilárd támasza volt. Ő ugyanis a messzi, s nagyjából unitárius Tolnából-Baranyából netalántán a törökök zsarnokoskodása miatt azért vehette útirányát éppen Kolozsvárra, hogy itten hitsorsosai között találhasson új otthon. Kolozsvárt azután, miután szorgalma, becsületessége és józan észjárása révén csakugyan új otthonra lelt, ahol annak legderekabb vezető férfiává küzdötte fel magát, hálájának bizonyágtételére igyekezett mindent megtenni a jó-részben még mindig unitárius többségű városnak nemcsak világi, de szellemi fejlődése és megmaradása érdekében. Tehát nemcsak kőből való várbástyát rakatott, de Toroczkaí Máté kolozsvári jeles unitárius plébános és püspöknek, Enyedi György „Explicationes Locorum Veteris et Novi Testamenti ex quibus trinitatis dogma stabiliri solet” című alapvető munka fordítójának „Az Keresztyeni Vdvesseges Tudománnak a' Régi és Uj Testamentom szerént egyben svmmáltatott értelme az Keresztyének lelki

⁴ EOE VIII, 498.

⁵ Jakab Elek: Kolozsvár története. II, 311.

⁶ ETA IV, 212.

⁷ Benczédi Gergely: Unitárius halottak és temetések. (Ker. Magvető 1886: 156. Az eredeti latin szöveget magyarra fordítva közli.)

⁸ Egyházfiak számadáskönyve az unitárius eklézsia levéltárában. (Használatát Kelemen Lajos főigazgatónak és Úrmösy Károly esperesnek köszönhetem.)

⁹ Lásd e kötetben az ifjú Hertel Péterről frott cikket.

éppületekre” címen szerkesztett 50 sztl. 12°-nyi levél terjedelmű munkáját Abrugyi György tipográfussal 1632-ben kinyomatta. Legalábbis erre vall Thordai János unitárius kollégiumi lektornak „Tolnai János Vramnak, az Colosvari Respublicanak Király Birájának” személyéhez intézett ajánlólevele.¹⁰ Különben Toroczkai munkájához van csatolva a vele egyszerre kinyomtatott Tordai Máté: „Az Izraelnek Egy Isteneről” írott 16 sztl. levél terjedelmű unitárius hitvalló vers, amely hasonlóképpen Tolnai áldozatos munkálkodásának köszönheti megjelenését.

Tolnai nevét különben Kolozsvárt még egy szépen faragott emléktábla is őrzi. Ezen felirattal közrezárva Bethlen Gábor és a város címere van kifaragva. Mai napig is a Bethlen-bástya vagy egykori nevén a Szabóktornya keleti oldalán van a falba erősítve. Keletkezésének történetét maga a felirat mondja el: „Ez 1627-ben menykőütés által lerombolt torony megújított a város közköltségén s bevégeztetett 1629-ben ... Vendrich Pál fő- és Tolnai János királybíróságukban.”¹¹

*

Kolozsvár e derék polgárának, miként a sírkő északi lapjának felirata tanúsítja, fiatal asszonyleánya is ugyane sírban nyert nyugvóhelyet. Életének harmincadik, házasságának tizenkettedik évét töltött Tolnai Borbála Linczig Jánosné halálozási idejét a kő nem őrizte meg; ennek adatát máshol találtuk meg 1642. december hónap 2. napjában.

Tolnai Borbála urának nevével Kolozsvár kiváló fiai sorában talán a leghősebb s a legragyogóbb jellemű férfiú személyéhez érkeztünk, akiről éppen ezért a derék apósról való megemlékezés során látom méltónak lehetőleg rövidre szabva megemlékezni. Nevét e városban a múlt század közepe óta egyik mellékutcaja őrizte meg,¹² ámde személyéről és tetteiről már alig is tud valaki; síremléke se maradt meg. Ő bár nem ismerhette Bocskai elől idézett levelét, életét mégis a nagyszerű fejedelemmel rokon jelleme irányította.

Linczig különben, vagy amint ő maga írta nevét: Lintzegg János életét leginkább saját kezűleg írott naplója őrizte meg. Ebből tudjuk meg, hogy nagyapja, aki hasonlóképpen a János nevet viselte, az ausztriai Linz városából származott Kolozsvárra. Itt magyar nőt: Bakos Katát vette feleségül. Kettejük gyermeke hasonlóképpen János, megint csak magyar leánnyal: Koncz Katával kötött házasságot. Ettől született e derék férfiú 1606. május 30-án. Atyja tizenöt esztendőskoráig bizonyosan iskoláztatta jó eszű fiát, amit latinul tudása tesz kétségtelenné. Ezután 1621-ben szöcs-apródnak szegődött. Négyévi inaskodás után felszabadult, s 1627-ben már mint szöcslegény vándorútra indult. Mesterségében magát továbbképezni és világot látni két évre Bécsbe szegődött. Onnan azután hazatérve, a mesterremeket elkészítve, önálló mesterré lett, s mint ilyen 1630. december 1.

¹⁰ RMK I, 623, 624. és II, 281. Továbbá Bod Péter: Magyar Athenas. 300., meg Gál Kelemen: A kolozsvári unitárius kollégium története. Kolozsvár, 1935, II, 518. A zsoldárfordító Thordai János sztoikus hangütésű ajánlását újabban a Régi Magyar Költők Tára (XVII/IV. 577—578.) adta közre; Tordai Máté versét szintén (u. o. 9—20.).

¹¹ Jakab Elek. i. m. II, 515. (A latin szöveget ugyanő fordította magyarra.) Képét ugyanő közölte „Kolozsvár története világosító rajzok” I. füzet, IV. táblán.

¹² Szabó T. Attila: Kolozsvár települése a XIX. szd végéig. 78.

napján házasságot kötött Tolnai János szőcs-céhmester Borbála leányával. Tőle két leánya született, ezek azonban az 1645—1646 évekbeli nagy pestis idején korán elhunyt édesanyjuk után mentek. Linczig 1643. december 1-én újra megházasodott; felesége Hosszú Tamásnak és Heltai Annának, Heltai Gáspár Kolozsvár reformátora unokájának leánya: Hosszú Kata. Tőle tizenegy gyermeke látott napvilágot, közülük azonban csak Jancsi és Ferkó ért emberkort. Ezeket azután a lehető leggondosabb nevelésben részesítette. Iskoláik elvégzése után előbbi a városi közigazgatásnál, utóbbi pedig az egyházi pályán talált elhelyezkedést.

Attól az időtől kezdve, amikor Lintzegn János alig 26 éves korában, 1632-ben a százférfiak közé választatott, mint tanult és eszes polgárra, csaknem állandóan ruháztak reája valamelyes városi tisztséget. 1650-ben főpolgárrá választották, s ettől kezdődik fontosabb közéleti szerepe is, mint a városnak a fejedelemhez vagy az országgyűlésre gyakran küldött követének. Mint céhmester sok éven át igazgatta a szőcs-céh ügyeit is.

II. Rákóczi György fejedelem 1657. évi lengyelországi végzetes hadjárata után a feldühödött török porta Erdélyre szabadította legembertelebberőit, hogy megbosszulják a fejedelem engedetlenségét. Nem volt elég tehát, hogy lengyel földön a kis Erdély színe-java tatár rabságba került, hanem a következő évben roppant török—tatár hader lepte el az erdélyi medencét s a kapcsolt részeket. Szeptember 10-re sok ezer törökkel Kolozsvár falai alá érkezett a szilisztriai basa, továbbá Mehmet Ghyra kán több mint százezernyi tatársággal, valamint a kozák hetman meg a havaselvi és moldvai vajda néhány ezernyi kurtánnyal. A törökség és tatárság idáig vezető útja közben a vidéket mindenütt felégette, s az el nem menekült földnépet mindenükből kirabolva, őket magukat rabszíjra fűzve elhurcolták. E borzasztó pusztításról értesülve, Kolozsvár tanácsa elhatározta, hogy bármi áron is, de mégis megváltja a város lakosságának, különösképpen pedig a hóstátok és majorok népének életét és javait. Követül tehát a város főpolgárát, Lintzegn Jánost jelölték ki, aki azután az ellenség haragjának eltávolítása végett ajándékokkal megrakodva, egy rossz szeren indult el a Feleki hegyen keresztül Torda felé. Lintzegn naplójában elbeszéli, hogy roppant félelmek között döcögött végig a rengeteg tömegű pogányság között, mert hiszen amerre pillantott, körös-körül a láthatáron a falvak hatalmas lánggal égtek. Útjának célját kikérdezve, egy jóindulatú román boér figyelmeztette, hogy különösen a tatárok kétszínűségétől óvakodjék. Előbb a basa elé érve, térdre esve kért a városnak kegyelmet. A basa azután ígerte is jóindulatát, ha megkapja a kívánt sarcot. Másnap megérkezett a kán is. Első dolga volt, hogy felgyújtatta a monostori kúlvárostart, s csak azután izente meg kívánságát. A városnak ekkor csak készpénzben mintegy 38 ezer tallért kellett jobbra-balra elfizetnie; ehhez járult azután a különféle ajándékok nagy tömege, úgyhogy az egész sarc 60 000 tallérra is felgyúlt.

Lintzegn nehéz szolgálata nem egészen két esztendő múlva még súlyosabb körülmények között ismétlődött meg.

Rákóczi, aki országára csaknem végromlást hozott, anélkül hogy legcsekélyebb kilátása is lett volna elrontott játékának helyrehozására, görccsösen ragaszkodott uralkodói székéhez. Nyilvánvaló volt, hogy a hatalmas törökkel szemben egymagára fegyverre mi eredményt sem érhet el! És

mégis összegyűjtött csapataival a Gyalu és Lóna közötti mezőn megállva, harcra készen várta Szejdi Achmed basa seregét. A török vezér 1660. május 20-án érkezett a város határába. A megrémült előjáróság Lintzegh János királybíró, Fejérvári Benedek deák főbíró és Brassai György polgárt küldötte ki megengesztelni a haragos basát. Szejdi Lintzeghnek, a küldöttség szószólójának szavát meg sem hallgatva, szörnyűséges szidalmakra fakadt, s megparancsolta a hóhéroknak, hogy mindhármójukat azonnal ölják meg. Azok már éppen lehúzták az áldozatok nyakáról a gallért, hogy fejüket vehessék, amikor az egi basa térdre esett Szejdi előtt, s megcsókolva kaftánja szegélyét, úgy kért kegyelmet számukra. A vezér erre bár meghagyta életüket, ámde láncra veretve, kegyetlen ütéssel-veréssel bántalmaztatta. Azután a nyakukat húzó roppant láncok súlya alatt a legforróbb napsütésben hajtották át őket szántóföldön, ugaron, a Nádas meg a Szamos derékig érő vizén keresztül.

Másnap a vezér lovat adata Lintzegh alá s 50 janicsárt melléje. Így küldötte a város Híd-kapuja elé, megparancsolván, hogy nyitassa ki előtük. Lintzegh azonban a falak elé érve, észrevette, hogy a külső híd alja tele van janicsárral, akik csak azt várják, hogy a kis ajtót megnyitassa, ezért tehát — élete kockáztatása árán — mégiscsak azt kiáltá fel a várfokok közül kinézőknek: „Veszélyes a törököket bebocsátani!” A janicsárok erre erőltetni kezdtek, hogy nyitassa meg a kapukat, mert különben meg kell halnia, de minthogy sehogyan sem tudtak vele boldogulni, megragadták, hogy fejét vegyék. Közben mégiscsak meggondolva, újra visszaküldötték, hogy most már csakugyan kinyitassa ám a kaput! Ekkor ismét közelmenve a falakhoz, a felvonóhid kötélkieresztő lyukához hajolva, azt kiáltotta be az ott vigyázó Szöllősi Gábornak: „Én kérdzem be, kérem, hogy megnyissák a kaput, de ti semmiképpen be ne bocsássatok, mert el kell vesznetek!”

A törökség észrevévéen a hamisságot, újra elhurcolta, hogy megöljék, azonban mégis harmadszor is visszaküldötték a vár alá. Minthogy azonban ez is csak hiábavaló kísérlet volt, Lintzeghnek még negyedszer is meg kellett ismételnie ezt a rettenthetetlen elszántságot és önuralmat kívánó próbatételt. Ekkor tehát a Szamos partján megállva, visszánézett a város alatt táborozó török hadra, s mindenre elszánva magát, felkiáltott a várbelieknek: „Énnekem most meg kell halnom! A várost meg ne adjátok! A vezérnek való ajándéokra gondot viseljete! Engeszteljéte a vezért!” Erre egy veres patyolatos török köntösét megragadva, reákiáltott: „Most meg kell halnod, kutya!” És vasba verve, visszavitte a táborba. A vezér azonban az egész követséget magához rendelte, s most már csodálatosképpen sokkal kegyelmesebben tekintve reájuk, azt mondotta: „Fel akartalak nyársaltatni, de köszönjéte a basáknak, kik jó emlékezzettel vannak felőletek”, vagyis a város felől. Ekkor azután megkegyelmezve nekik, mindhármójuknak egy-egy aranyos kaftánt, valamint menedéklevelet adata, s szakállára fogadta, hogy ha hú lesz a város, semmi bántódás nem fogja érni.

Így tehát a sok lelki és testi meggyötörtetés után Lintzegh és társai békével térhettek haza, hősi magatartásukkal megmentve polgártársaikat.

Május 22-én megtörtént a magyar és a török sereg nagy csatája, amely az erdélyiek véres vereségével végződött. Kolozsvár sem szabadulhatott meg a legsúlyosabb sarc: 75 ezer tallér lefizetésétől, s még vagy 25 ezer tallért érő élelmiszer, nemkülönböen egyéb természetbeli szolgálmányok ki-

szolgáltatásától, de falai és polgárainak élete — Lintzegh hősi magatartásának következtében — elkerülte a biztos pusztulást.¹³ Emellett még megmaradt számára legtisztább jellemű fiának példamutatása, amelyhez hasonlót még annak a megpróbáltatásokkal terhes kornak történelme is csak elvéve tud felmutatni.

Lintzegh ezután is tevékeny részt vett Kolozsvárnak mind külső, mind pedig belső életében. Halála 73 éves korában, 1679. július 8-án következett be. Sírja ma már ismeretlen. Erekyeként nem maradt más reánk, mint saját kezűleg írott naplója, valamint első feleségének most ismertetett sírköve.

¹³ Jakab Elek i. m. II, 669—673. és 688—691.